

Läpi sumuisen ajan – pandemian kestävä hallinto

Koronapandemia jätti jälkensä suomalaisen yhteiskuntaan. Terveystienhuollon kantokykyä koeteltiin ja yhteiskunnan sulkutoimet merkitsivät ahdinkoa lukemattomille yrityksille ja järjestöpohjaisille toimijoille. Myös kansalaisten – eritoten lasten ja nuorten sekä vanhusten – jaksaminen aiheutti perusteltua huolta. Yhteiskunnan sulkutoimet näkyivät sekä taloudellisina menetyksinä että henkisenä pahoinvointina. Kriisi ei kohdellut suomalaisia tasa-arvoisesti. Esimerkiksi merkittävä osa suomalaisista teki paikasta ja osittain myös ajasta riippumatonta etätöitä. Työmatkustaminen vähentyi ja monilla tunne oman arjenhallinnasta vahvistui. Toisaalta monille pandemia tarkoitti töiden loppumista. Yhteiskunnallisissa puheenvuoroissa arveltiin jo keväällä 2020, että pandemian jälkeen ei olisi paluuta normaaliin. Jossain määrin näin näyttäisi myös olevan, sillä esimerkiksi etätö ja verkko-opiskelu ovat luultavasti tulleet jäädäkseen.

Koronakriisi on ohjannut pohtimaan myös hallinnon isoja kysymyksiä, kuten keskittämisen ja hajauttamisen välistä suhdetta, viranomaisten välistä horisontaalista ja vertikaalista yhteistyötä, asiantuntijoiden roolia ja päätöksenteon tietoperustaa sekä hyvän sääntelyn periaatteita. Vaikka olemmekin selviytyneet tautiin vakavasti sairastuneiden ja kuolleiden määrällä mitattuna kansainvälisessä vertailussa melko hyvin, korona aiheutti toistuvasti tilanteita, joissa kansalaiset epäilivät hallinnon kykyä toimia nopeasti muuttuvissa olosuhteissa. Kansalaisten ohella myös viranomaiset ovat nokitelleet toisiaan. Säädösten tulkinnassa oli vaihtelua viranomaisten välillä, eikä kansalaisviestintäkään aina mennyt putkeen. Sulkutoimien oikeudenmukaisuus ja kansalaisten perusoikeudet puhuttivat niin asiantuntijoita kuin tavallisia kansalaisiakin. Julkisessa keskustelussa vedettiin rajoja 'meihin' ja 'heihin'. Pandemianhallintaa ei helpottanut se, että ilma oli ollut sakeanaan sekä kotoperäistä että maailmalta meille levinnyttä harhaanjohtavaa ja väärää informaatiota.

Onneksi myös tutkimustietoa on kertynyt ällistyttäviä määriä ja hämmästyttävällä nopeudella. Valtaosa tutkimuksesta on kohdistunut itse virokseen, sen mutatoitumiseen ja leviämisen mekanismeihin. Esimerkiksi Scopus- ja PubMed-tietokannoista löytyy kummastakin maaliskuussa 2023 noin 300 000 korona-aiheista vertaisarvioitua tutkimusta. Google Scholarissa koronapandemiaan viittaavat hakusanat tuottavat miljoonia osumia. Tieteellisten seurain valtuuskunnan ylläpitämästä Journal.fi-palvelustakin löytyy sadoittain eri tieteenalojen tutkijoiden suomenkielisiä koronatutkimuksia.

Koronapandemiaan kohdistuvaa tutkimusta on rahoitettu melko runsaasti. Eniten rahoitusta on suunnattu lääketieteelliseen tutkimukseen, mutta esimerkiksi Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston Pandemics-ohjelman tutkimushankkeissa etsitään tutkimukseen perustuvia ratkaisuja pandemioiden aiheuttamien yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemiseen. Ohjelmasta rahoitetuista hankkeista koronaa lähestytään muun muassa hallinnan, oikeudenmukaisuuden, oppimisen ja kaupunkisuunnittelun näkökulmista. Jo ennen Pandemics-ohjelman käynnis-

tämistäkin Akatemia on rahoittanut useita monitieteellisiä tutkimushankkeita, joissa on tarkasteltu viruksen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Valtioneuvoston tutkimus- ja selvitystoiminnan puitteissa toteutetuissa hankkeissa on ollut sama suunta, mutta piirun verran pragmaattisemmalla otteella. Kansallisten rahoituslähteiden lisäksi muun muassa Euroopan unioni on rahoittanut koronatuotkimusta merkittävillä summilla.

Tutkimustietoon panostaminen on linjassa tuoreen julkisen hallinnon strategian kanssa (julkisenhallinnonstrategia.fi). Sen yhtenä päämääränä on, että julkinen toiminta perustuu tietoon. Tietokantahaku osoittaa, että tutkimustiedosta ei ole pulaa – sitä on suorastaan tulvinut ikkunoista ja ovista. Kokonaan toinen kysymys on, miten hyvin tutkimustietoa on kyetty hyödyntämään päätöksenteossa. Kysymykseen on mahdotonta antaa yleispätevää vastausta. Päätöksentekijöillä on varmasti parannettavaa tieteellisen tutkimuksen lukutaidossa, mutta toisaalta meillä tutkijoillakin on vastuumme siitä, mihin huomiomme kohdistamme ja miten kerromme tuloksista. Koronapandemian yhtenä hyvänä ja ennakoimattomana seurauksena on kuitenkin ollut se, että se on kannustanut eri toimijoita yhteistyöhön myös tiedon muodostamisessa ja sen tulkinna. Seuraus ei ole vähäpätöinen varsinkaan sen jälkeen, kun Venäjä aloitti sodan Ukrainassa. Pitkittyneen epävarmuuden ja turvattomuuden eli *permakriisien* maailmassa on entistäkin tärkeämpää, että tiedon tuottajilla ja hyödyntäjillä on toimivat välit.

Etymologinen sanakirja tietää, että kreikan *krisis* lainautui latinaan muodossa 'crisis' ja merkityksessä 'ratkaiseva käänne'. Vaikka kriisi onkin määritelmällisesti häiriö, se voidaan vertauskuvallisesti mieltää myös peiliksi, joka auttaa tunnistamaan rakenteissa ja prosesseissa ratkaisevia käännteitä, jotka eivät ole kriisisidonnaisia vaan tarjoavat mahdollisuuden paremman huomisen rakentamiselle. Siksi sopiikin toivoa, että korona-aikaiset opit eivät unohdu vaan ennemminkin auttavat julkisen hallinnan strategian toisen päämäärän saavuttamisessa, jonka mukaan "hallinto kykenee järjestelmällisesti kuvittelemaan uusia mahdollisia tulevaisuuksia ja uusia tapoja toteuttaa hallinnon tehtäviä".

Käsillä olevan teemanumeron empiiriset ja käsitteellisteoreettiset artikkelit tuovat arvokkaan lisän kollektiiviseen ymmärrykseemme siitä, miten rakennetaan pandemiankestävää julkista hallintoa. Toivottavasti ne auttavat myös halutun tulevaisuuden kuvittelussa.

Harri Jalonen

Päätoimittaja ja Vaasan yliopiston professori